

# ATATÜRK'ÜN DİN VE EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ (Sosyolojik Bir Yaklaşım)

Yrd. Doç. Dr. M. Sait DOĞAN\*

## I- DİN VE TOPLUM HAYATINDAKİ YERİ

Tarihi ve sosyolojik araştırmalar göstermektedir ki, din duygusu insanlıkla beraber doğmuştur. Tarihin hiçbir devrinde dinden habersiz bir topluluğa rastlanmamıştır. İnsanoğlunun bulunduğu her yerde doğru ya da yanlış bir inanç ve onun gereği olarak da bir ibadet biçimi var olagelmıştır. "Geçmişte olduğu gibi, bugün de ilimsiz, sanatsız, felsefesiz toplum vardır; fakat dinsiz toplum asla"<sup>1</sup>.

Din, yapısı itibariyle sosyal bir kurumdur ve toplum realitesinden ayrılmayan bir gerçektir. En ilkel toplumlardan günümüzün en medeni toplumlarına kadar, insanlar her devirde farklı temellere dayanan inançlara bağlı kalmışlardır. Her bir medeniyet süresince insanoğlu, kendisini ve çevresindeki tüm varlıkları yaratan ezeli ve ebedi bir gücün varlığını hissetmiş, bu gücün zaman zaman çeşitli ve bazen de tek olduğunu tasavvur etmiştir.

Ancak din sadece böyle bir duygu da değildir. Din aynı zamanda insanın düşünen ve inanan bir varlık oluşunun tecellisidir<sup>2</sup>.

Din aynı zamanda fert ile sosyal grup arasındaki bütünleşmenin temelini teşkil eden önemli bir bağıdır<sup>3</sup>.

---

\* Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

<sup>1</sup> BERGSON, Henri, Ahlak ile Dinin İki Kaynağı, (Çev.: Mehmet Karasan), Ankara 1962, sh. 127.

<sup>2</sup> BAŞGİL, Ali Fuad, Din ve Laiklik, Yağmur Yayınları, İstanbul 1979, sh. 75.

<sup>3</sup> SEZEN, Yünni, İslâm Sosyolojisine Giriş, Turan Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, sh. 84.

Tarihsel süreç içerisinde insanların bağlı bulunduğu inanç ve ibadet şekilleri en ilkel dinlerden; Animizm, Naturizm, Totenizm vb., son ve en mükemmel din olan İslâm dinine kadar birçok safhalardan geçmiştir. İnsanlık hep manen huzurlu olmanın uğraşı içerisinde olagelmıştır.

Yeryüzündeki bütün dinler ilahi fitratın tezahürüdür. Bu yüce yaratılış, duruluğunu muhafaza edip bozulmadıkça insana mutlak varlığı bulduracak melekeye sahiptir. Böyle bir yaratılışla dünyaya gelen insan, peygamber dediğimiz din önderlerinin yönlendiriciliği ile tevhid akidesi üzere mutlu zamanlar yaşamıştır. Bunu tarih ve kutsal kitaplardan öğrenmekteyiz.

Din, toplumsal hayatta o toplumun ahlaki değerleriyle bütünleşerek mutlu bir hayat sürdürülmesini sağlamaktadır. Bilindiği gibi insan hayatında bu değerler büyük önem taşımaktadır. Bu değerler dindeki kutsallık duygusu ile ahlaktaki iyilik idealiyle bağlantılıdır. Ahlaki değer yargıları, insan ruhundaki iyilik idealinin sonuçlarıdır. Ahlakın iyi dediği şey, dince de iyi kabul edilir. Çünkü ahlakın temel ilkesi, aynı zamanda dinin de buyruklarıdır.

İslâm dinindeki iman ve ibadet esaslarıyla, ahlaki buyrukları kesin hatlarla birbirinden ayırmak mümkün değildir. İslâmiyet, Yaratıcı ile kullar arasında uyulması gereken kurallar koyduğu gibi, insanların birbirlerine karşı görev ve mesuliyetlerini tanzim eden kurallar koymayı da ihmal etmemiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de kul hakları, yoksul ve kimsesizlerin desteklenmesi, adalet, merhamet gibi ahlaki değerler özellikle belirtilmekte ve Peygamberimiz "Şüphesiz sen büyük bir ahlaka sahipsin"<sup>4</sup> diye övülmekte, Hz. Peygamber de "Mü'minlerin iman yönünden en olgun olanı ahlakı en iyi olanıdır"<sup>5</sup> diyerek din-ahlak bütünleşmesini ortaya koymaktadır.

İslâm dinindeki ahlaki buyruklar mutlaka iman ve ibadetleri ilgilendirdiği gibi, iman ve ibadetler de ahlaki bir erdemi sağlamayı ya da zararlı bir davranışı önlemeyi amaçlamaktadır. Örneğin çevremizi temiz tutmak ahlaki olduğu kadar, imanla da ilgili sayılmaktadır. İbadetlerin yanı sıra sağlığını koruma, ailesini geçindirme, insanlara müsamaha gösterme de dini görevler olarak kabul edilmiş; insanların canına kastetmek, içki içmek, kumar oynamak, zina etmek, hırsızlık yapmak, gıybet etmek, iftira etmek, edep ve terbiyeye uymayan tavır ve hareketler sergilemek vb. günah ve haram sayılmıştır.

Din ve ahlakın bütünleşmesiyle insanın manevi hayatı gelişir, sorumluluk duygusu olgunlaşır. Böylece insan hak ve adaleti gözetir, zulüm ve haksızlıktan kaçınır, içinde yaşadığı toplumun bütün bireylerine sevgi ve anlayışla bakar.

Din, insanların güçlü bir iradeye sahip olmasını, Allah'a güven ve tevekk-

<sup>4</sup> Kalem Süresi, âyet: 4.

<sup>5</sup> 250 Hadis, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1979, sh. 201.

kül anlayışını hissetmelerini sağlar. Bu duygu ve düşünceler insanların davranışlarında önemli rol oynarlar. Bir toplumu meydana getiren bireylerin sağlam iradeli, kendine güvenen ve maneviyata dayanan kişiler olması huzurlu ve mutlu bir hayat için kaçınılmaz şartları oluşturur.

Toplum hayatındaki huzurun sağlanmasında önemli rolü olan din ve ahlak hususunda Ulu Önder Atatürk de düşüncelerini çeşitli zamanlarda açıklamış, bir milletin hayatı için bu değerlerin gerekli olduğunu belirtmiştir: "Bizim dinimiz akla en uygun ve en tabii bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki, son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uygun olması lazımdır"<sup>6</sup>.

Başka bir konuşmasında da İslâm dininin ve camilerin toplumun manevi eğitimindeki önemini şu şekilde açıklamıştır: "Camilerin kutsal minberleri halkın ruhi, ahlaki gıdalarına en yüksek, en verimli kaynaklardır. Minberlerden halkın anlayabileceği dille ruh ve düşünceye hitap olunmakla müslümanların vücudu canlanır, düşünceleri tazelenir, imanı kuvvetlenir, kalbi cesaret bulur"<sup>7</sup>.

Atatürk insanların daima yüksek asil ve kutsal hedeflere yönelmelerini teşvik etmekte ve insan ruhunun ancak böylece tatmin olacağını belirtmektedir. Bir milletin saygın bir seviyeye yükselebilmesi için sadece bilgili olmasını yeterli görmemekte, "Her ilmin, her şeyin üstünde bir özelliğe sahip olunması lazımdır ki, o da milletin belirli ve olumlu bir karaktere sahip olmasıdır"<sup>8</sup> demektedir.

Toplum hayatında dinin önemini çok iyi idrak eden Atatürk, dindar olmayı tavsiye etmektedir. "Türk milleti daha dindar olmalıdır. Yani bütün sadeliği ile dindar olmalıdır demek istiyorum. Dinime bizzat gerçeğe nasıl inanıyorsam, ona da öyle inanıyorum..."<sup>9</sup>.

Toplum hayatında dinin etkili olması manevi kültürün de güçlenmesini ve sağlam temellere dayanmasını sağlar. Hatta maddi kültürü yok edilen bir toplumun manevi olarak güçlü ise, o toplum kolay kolay yok edilemez. "Nitekim II. Dünya Harbi'nde maddi kültürü yıkılan, bombalanan Almanya yok edilemeyen manevi kültürünün rehberliğinde sanayileşebilmiştir"<sup>10</sup>.

## II- DİN VE DEVLET İLİŞKİLERİ

Din ile devlet ilişkilerini tarihi ihtiyaçlar ve sosyal realiteler tayin eder. Örneğin Hristiyanlık Roma'da güçlü ve merkezîyetçi bir devlet ile karşılaşmış

<sup>6</sup> Atatürkçülük (Birinci Kitap), Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara 1983, sh. 455.

<sup>7</sup> a.g.c., sh. 459.

<sup>8</sup> a.g.c., sh. 275.

<sup>9</sup> a.g.c., sh. 457.

<sup>10</sup> ERKAL, Mustafa E., Sosyoloji (Toplumbilim), Der Yayınevi, İstanbul 1995, sh. 259.

ve zamanına göre ileri bir sosyal çevre bulmuştur. Ancak Hristiyanlığın doğduğu sıralarda Roma devleti görünürde güçlü ise de, aslında çürümüşlük ve çöküş belirtileri taşıyordu. Bu durumda, yeni doğan Hristiyanlık, devlet işlerine bulaşıp yıpranmaktansa bu işlerden uzak durarak temiz halini muhafaza etme yolunu benimsedi. Önemli bir Hristiyan azizi olan Saint Paul "Sezar'a ait olanı ona, Allah'a ait olanı da Allah'a bırakınız" düsturunu koymuş ve Hristiyanlık ile devlet arasındaki ilişkinin şeklini göstermiştir<sup>11</sup>

Buna karşılık İslâmiyet, doğduğu topraklarda siyasi çalkantılar, kavim ve kabile kavgaları ve koyu bir cahiliyet ile karşılaşmıştır. Dolayısıyla İslâmiyet ister istemez bu anarşik toplumda düzeni sağlama görevini hükümet ederek üstlendi. İslâmiyet'in bünyesindeki devlet ve otorite ile sıkı ilişki bundan dolaydır. Bu ilişkinin bir sistem halini alması ve İslâm devletlerinde "Din içinde Devlet" ve saltanat şekline dönüşmesi Ebû Süfyan oğlu Muaviye ile başlar. Bu şekilde İslâmî an'anade din ile devlet ihtişamlı bir saltanat halinde birleşmiş ve daha önceki basit pederşahi yönetim yerine, artık politika esas ve büro teşkilatı üzerinden yeni bir idare kurulmuş ve bu durum bütün İslâm devletlerinde bir gelenek olmuştur<sup>12</sup>.

Ancak bugün ihtiyaçlar ve bunları oluşturan gerçekler tamamiyle değişmiştir. İslâm dinindeki temellerden biri zamanların değişmesiyle dinin amel ahkâmının da değişeceği hükmüdür. Din ile devlet ilişkileri İslâm dinin itikadi ahkâmıyla değil, sadece ameli ahkâmıyla ilgilidir. İslâmiyet'de devletin tamamıyla dini bir mahiyet almasını emreden ahkâm bulunabilir. Bu ahkâm, itikadi olmayıp ameli olduğuna göre ve dinin ameli ahkâmı da zamanın ve hayat şartlarının değişmesiyle değişebildiğine göre devletin dini bir mahiyet almasını emreden ahkâm da değişmiştir. Yani dün olduğu gibi bugün de din ile devletin birleşmesi gerekli değildir; çünkü şartlar değişmiştir<sup>13</sup>.

Dinin görevini tam anlamıyla yapabilmesi için siyasetten uzak kalması gereklidir. Ancak o zaman bireylerin vicdanında temiz haliyle yerini alabilir. Din inanmış ve inancın aydınlığını kişiliğinde benimsemiş samimi insanların varlığı ile yaşar. Din ve devletin birbirinden ayrılması ve her birinin kendi alanında kalması zamanımızın ihtiyaçlarından doğan bir zarurettir. Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması esasına dayanan laik rejimde mabed siyasete karışmaz; devlet faaliyetlerine yön vermez. Buna karşılık devlet de din işlerine karışmaz. Ancak halkın, dini ihtiyaçlarını karşılamayı görev olarak kabul eder. Laiklik aynı zamanda inanç hürriyetinin teminat altına alınmasıdır. Laik

<sup>11</sup> BAŞGİL, Ali Fuad, Din ve Laiklik, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1979, sh. 172.

<sup>12</sup> BAŞGİL, Ali Fuad, e.g.e., sh. 173.

<sup>13</sup> BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan, İlm-i Ledün (Genel Teoloji), Genç Sosyologlar Derneği Yayınları, İstanbul 1998, sh. 329.

olmayan bir devlette bu özgürlük güvenilir bir şekilde teminat altına alınmamıştır. Çünkü dine dayalı bir devlet sisteminde bütün hukuk sistemi bir dinin kurallarına tabi olacağından; devlet dinin dışında bir dini benimseyen kimseler için din ve vicdan özgürlüğünden bahsedilmesi mümkün değildir. Hiçbir dine inanmayan insanlar ise, inanmadıkları bir dinin kurallarına uymak zorunda bırakılacaklarından vicdan özgürlüğünden mahkum kalacaklardır.

Devletin dine bağlı olmasının yanı sıra dinin de devlete bağlı olmasının büyük sakıncaları vardır. Çünkü devlete bağlı din sisteminde din politikanın emrine girmiş olacağından kutsiyet ve ruhaniyeti zedelenmiş olacağı için, böyle bir idarede din özgürlüğüne teminat aramak bir anlam ifade etmeyecektir.

Laiklik prensibini samimiyetle kabul eden bir devlet sisteminde bu aksaklıkların hiçbiri meydana gelmez, her türlü inanç sömürüsü bertaraf olur, inanç ve vicdan özgürlüğü teminat altına alınır.

Din ve vicdan özgürlüğünün teminat altına alınmasının çağdaş bir toplumun mutluluğu için şart olduğunun bilincinde olan Atatürk, din ve devlet işlerini birbirinden ayırmakla hem din ve vicdan özgürlüğünü temin etmiş, hem de İslâmiyet'in yüceliğini korumuştur. Çünkü o, İslâmiyet'i iyi bilen bir insandı. Kur'ân-ı Kerîm'i tercüme ve tefsir edebilecek kadar Arapça bilgisine sahipti<sup>14</sup>. Din kültürü bu derecede ileri olan bir liderin getirmiş olduğu laik devlet sisteminde İslâm dininin kutsiyetinin korunmasına verdiği önem bütün samimi inanç sahibi kişilerin kabul ettiği bir keyfiyettir. Atatürk'ün kendisinin de samimiyetle inanan bir insan olduğunu birçok yerde yaptığı konuşmalardan anlamak mümkündür. Örneğin, Erzurum Kongresi'ndeki nutkunu şöyle bitiriyordu: "En son olarak niyaz ederim ki, Cenâb-ı Vahib'ül Âmâl Hazretleri Habib-i Ekrem hürmetine necib milletimizi muvaffak buyursun! Amin"<sup>15</sup>.

Bunun böyle olmasından daha tabii bir şey olamaz. Çünkü milletlerin tarihinde "büyük" sıfatını kazanmış liderlerin hepsi de mensubu buldukları milletin sahip olduğu maddi ve manevi bütün değerleri ile bütünleşmenin sırrını yakalamış ve bunları hayatlarında göstermiş insanlardır. "Atatürk de tarihin kaydettiği büyük insanların ön sıralarında yer aldığına göre, elbette mensubu olmakla daima iftihar ettiği yüce Türk Milletinin bütün maddi ve manevi değerleri ile, özellikle milletimizi asırlardır yoğurmuş, ruh ve şekil vermiş manevi değerlerin en önemli unsurlarından biri olan dinimizle bütünleşmiş ve ona göre olan inancını, hayatının her safhasında vicdanının en mutena yerinde muhafaza etmiştir<sup>16</sup>.

<sup>14</sup> BORAK, Sadi, Atatürk ve Din, İstanbul 1962, sh. 6, 68-69, 72-73.

<sup>15</sup> ARMANER, Neda, Atatürk, Atatürk ve Din, (10.11.1971'de A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nde yapılan konuşma metni), sh. 2.

<sup>16</sup> FIĞLALI, Ethem Ruhi, Atatürk ve Din, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Kültürü Dergisi, S: 304, Ağustos 1988, sh. 455.

### III- TAASSUP

Bir düşünceye, bir inanca aşırı ölçüde bağlanıp, ondan başka bir düşünce veya inanışa karşı olma haline "taassup" denir. Taassup cehalet ve dar görüşlülükten kaynaklanır. Sahip olduğu fikir ve düşüncelerinde inatla ısrar eden, başka düşüncelere hayat hakkı tanımayan, hoşgörüsüz insanlara mutaassıp insan denir. Bu özellikte insanlar, bilgisiz ve toplumsal iletişimden uzak kalmış insanlardır. Bu tür insanların bir toplumda bulunması, toplumun huzuru için büyük bir tehdit oluşturur. Çünkü insanın gözünü karartan, doğruyu görmesini engelleyen taassup davranışları, insanlara karşısındaki kişilere karşı hoşgörüsüzlüğü aşılar. Böyle bir ruh hali taşıyan kişiler birbirlerine dostça yaklaşamazlar; aksine kin ve nefret duyar, düşmanlık beslerler. Taassubun hüküm sürdüğü toplumlarda insanlar düşünce ve inançlarını serbestçe ifade edemezler. Üzerinde çevresinin ve başkalarının baskısını hisseden insanlar içten ve samimi davranamazlar. Taassubun insanları düşmanlık ve adaletsizliğe sürükleyeceği hususunda Kur'an-ı Kerim de uyarıda bulunmaktadır: "... Bir topluluğa karşı öfkeniz sizi adaletsizliğe sürüklemesin, âdil olun..."<sup>17</sup>.

Atatürk, asli hüviyeti içerisinde ve hurafelerden uzak dini gerçeklere ne kadar saygılı ise, dini taassuba ve dinin çeşitli amaçlarla istismar edilmesine de o ölçüde karşı durmuş ve Türk toplumunu bağnazlığın karanlıklarından kurtarmak için büyük mücadeleler vermiştir. Cehaletin taassup ve dini istismar için uygun bir ortam yarattığını, buna engel olmanın tek çaresinin gerçek din bilgini yetiştirmek olduğuna şu şekilde işaret eder: "...Fakat bunca asırlarda olduğu gibi, bugün dahi, akvâmın cehlinden ve taassubundan istifade ederek, bin bir türlü siyasi ve şahsi maksat ve menfaat için dini alet ve vasıta olarak kullanmak teşebbüsünde bulunanların dahil ve hariçte mevcudiyeti, bizi bu zeminde söz söylemekten, maatteessüf, henüz müstağni bulundurmuyor. Beşeriyette din hakkındaki ihtisas ve vukuf, her türlü hurafelerden tecerrüd ederek hakiki ulum ve fünun nurlarıyla musaffa ve mükemmel oluncaya kadar din oyunu aktörlerine her yerde tesadüf edilecektir"<sup>18</sup>.

Taassubun etkisiz hale gelmesi devletin eğitim politikasıyla yakından ilgilidir. Dolayısıyla eğitim kurumlarımıza büyük bir görev düşmektedir. Çünkü taassubun ortadan kaldırılabilmesi özgür düşünceli nesiller yetiştirmeye bağlıdır. Bu yüzden Atatürk, Türk öğretmenlerine; "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller yetiştirmek" görevini vermiştir.

<sup>17</sup> Mâide Süresi, âyet: 8.

<sup>18</sup> KARAL, Enver Ziya, Atatürk'ten Düşünceler, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1971, sh. 72.

#### IV- DİN EĞİTİMİNE DUYULAN İHTİYAÇ

İnsan beden ile ruhtan meydana gelen bir varlıktır. Bunların her birinin kendine göre istek ve ihtiyaçları vardır. Bedeni (maddi) ve ruhi (manevi) bünyemizin sağlıklı olabilmesi için bu istek ve ihtiyaçların dengeli ve ahenkli bir şekilde eğitilip geliştirilmesi zarureti ile karşı karşıyayız.

İnsanların özellikle manevi bünyesinin istek ve ihtiyaçlarını tatmin edecek kaynağın din olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Manevi gıdasını dinden alamayan bir insan, maddi ihtiyaçları ne kadar giderilirse giderilsin, huzur içerisinde bir hayat süremez.

İnsanı her iki bakımdan da yetiştirmek eğitim sisteminin görevidir. Her bakımdan bilim eğitimi gibi, din eğitimi de zaruridir. Bu nedenle her toplumun eğitim sistemi içerisinde din eğitiminin özel bir yeri vardır.

Dinin gerekli bir kurum olduğunu benimseyen ve dinsiz milletlerin devamının mümkün olmadığını düşünen Atatürk, bu görüşün tabii bir neticesi olarak, din eğitimi millî eğitimin ilk hedefleri arasına almakta, her insanın dinini öğrenmek mecburiyetinde olduğunu belirtmekte ve okullara da bu eğitimin tek yeri olarak işaret etmektedir. Atatürk'ün din eğitimi hakkındaki bu tespiti, bizzat kendisinin çeşitli vesilelerle yaptığı açıklamalardan anlaşılacaktır:

"Efendiler, yüzyıllardan beri milletimizi yöneten hükümetler, maarifi yaygınlaştırmak arzusunu açıklayagelmışlerdir. Ancak, bu arzularına erişmek için doğuyu ve batıyı taklitten kurtulamadıklarından, sonuç milletin cehaletten kurtulamamasına müncer olmuştur.

Bu hazin gerçek karşısında bizim takibe mecbur olduğumuz maarif siyasetimizin ana hatları şöyle olmalıdır: Demiştik ki, bu memleketin sahibi ve hey'et-i içtimaiyemizin unsur-ı esasisi köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne kadar nûr-ı maariften mahrum bırakılmıştır. Binaenaleyh bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli, evvela mevcut cehli izâle etmektir. Teferruata girmekten içtinâben, bu fikrimi birkaç kelime ile tavzih için diyebilirim ki, alelîtlak umum köylüye, okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihi, dini ve ahlaki malumat vermek ve a'mâl-i erbaayı öğretmek, maarif programımızın ilk hedefidir"<sup>19</sup>.

Din eğitiminin her türlü istismarın etkisinden kurtarılarak sağlıklı bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla bu eğitimi verecek personelin yetiştirilmesinin önemini şu şekilde açıklar:

<sup>19</sup> ÖKLEM, Necdet, Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1973, sh. 14-15.

"Bizde ruhbanlık yoktur, hepimiz müsaviyiz ve dinimizin ahkâmını müte-saviyen öğrenmeye mecburuz. Her ferd, dinini diyanetini, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası da mekteptir.

Milletimizin, memleketimizin dârül-irfanları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı, kadın-erkek aynı surette, oradan çıkmalıdır. Fakat nasıl ki her hususta âli meslek ve ihtisas sahiplerini yetiştirmek lazım ise, dinimizin hakikat-ı felsefîyesini tedkik, tetebbu ve telkin kudret-i ilmiye ve fenniyesine tesahüb edecek, güzide ve hakiki ulemâ-i kiramı dahi yetiştirecek müessesât-ı aileyeye malik olmalıyız"<sup>20</sup>.

Günümüzde de din eğitimi, Anayasamızın 24. maddesinde esasları belirtilen çerçevede, eğitim sistemimiz içerisinde bulunması gereken yeri almıştır. İlgili maddede belirtildiği üzere; devletin gözetim ve denetimi altında yapılan Din Kültürü ve Ahlak Öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu ders oluşu, eğitim sistemimizin din eğitimine verdiği ehemmiyetin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

## V- SONUÇ

Toplumunu meydana getiren fertlerin elde ettiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek gibi değerler toplumun sosyal bütünleşmesinin ana unsurlarıdır. Fertlerin toplumun birer üyesi haline gelmesi, bu topluma ait ortak kültürü benimseme ve sosyalleşme sayesinde kazanmaları ile gerçekleşir. Sosyalleşme süreci bir sosyal olgu olarak ferdin doğuştan itibaren toplum üyeliğini elde etmesinde geçirdiği safhalar toplamıdır. Bu süreç, ferdin doğuşundan itibaren başlar. Sırasıyla çocukluk, okul ve çalışma hayatı dönemleri onu sosyal çevreler olarak karşılar ve o her bir dönemde bulunduğu sosyal çevreden kazanması gereken davranış biçimleri ve temel toplumsal normlarla iletişim halinde bulunur. Bu sosyal çevreler içerisinde olgunlaşarak sosyalleşme sürecinde ilerleyen fert kişiliğini bulur ve geliştirir.

Kişiliğini bulan, kendisi dışındaki fertlerle ve sosyal gruplarla dayanışma ve işbirliği içine girebilen, toplumun değerlerini benimseyen bireylerden oluşan toplumların mutluluğu yakalaması sosyal bir realiteyi ifade etmektedir.

Maddi ve manevi anlamda mutlu toplumlar yaratmak eğitim sistemlerinin başlıca hedefi olmak gerekir. Bu hedefe götürecek eğitim sistemi bünyesinde din eğitiminin önemli bir yer alması gerektiğine inanan Atatürk'ün görüşleri arasında en çok istismar edileni din ve laiklik hakkındaki görüşleri olmuştur.

<sup>20</sup> FİĞLALİ, Ethem Ruhi, Atatürk ve Din, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Kültürü Dergisi, S: 304, Ağustos 1988, sh. 462.



Bir yandan materyalist düşünce sahibi, inançsız ya da inançla ilgisiz çevreler kendi niyetlerini Atatürk ilke ve inkılaplarının ardına gizleyerek kasıtlı bir şekilde onu din aleyhtarı veya dine önem vermeyen bir lider olduğunu iddia etmişlerdir. Diğer yandan da bu maksatlı propagandanın etkisinde kalan, laikliğin erdemini anlayamayan kişiler olmuştur ki, bunlar da Atatürk'ün din ve din eğitimi hakkındaki olumlu ve ıslah edici tavrını değerlendirmede acze düşmüşlerdir. Böylece bir tarafın art niyeti, diğer tarafın cehaleti Atatürk'ün din hakkındaki gerçek düşüncelerinin bilinmesini engellemeye çalışmış olsa da, işin doğrusu milletimiz tarafından çok iyi bilinmektedir.

### KAYNAKLAR

- 250 Hadis, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1979.
- ARMANER, Neda, Atatürk, Atatürk ve Din, (10.11.1971'de A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nde yapılan konuşma metni)
- Atatürkçülük (Birinci Kitap), Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara 1983.
- BAŞGİL, Ali Fuad, Din ve Laiklik, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1979.
- BERGSON, Henri, Ahlak ile Dinin İki Kaynağı, (Çev.: Mehmet Karasan), Ankara 1962.
- BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan, İlm-i Ledün (Genel Teoloji), Genç Sosyologlar Derneği Yay., İstanbul 1998.
- BORAK, Sadi, Atatürk ve Din, İstanbul 1962.
- ERKAL, Mustafa E., Sosyoloji (Toplumbilim), Der Yayınevi, İstanbul 1995.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, Atatürk ve Din, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Kültürü Dergisi, S: 304, Ağustos 1988.
- KARAL, Enver Ziya, Atatürk'ten Düşünceler, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1971.
- ÖKLEM, Necdet, Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1973.
- SEZEN, Yümnü, İslâm Sosyolojisine Giriş, Turan Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

### SUMMARY

*In his article the writer tries to figure out the views of Atatürk on religion and education of religion from the sociological point of view.*